

de 'kanonpalen' die daar stonden en ze eruit trok. Dat waren van die oude grote voorladers met de jaartallen erin gegoten en ze kwamen uit Delft. Zijn er nog over? Ik weet het niet.

Pieter de Bruyne

Noten (van de redactie)

1. Wie dit woord kent, meld het ons.

2. Over de aanleg van het kanaal ten koste van de zuidelijke bolwerken van de stad en de vermeende invloed die A.P. Snouck Hurgronje uitoefende om aantasting van Veldzicht te voorkomen is ook geschreven door A. van Santen, 'De vermindering van de bolwerken van Middelburg in 1867', in: *De Wete*, 23e jaargang nr. 3 (juli 1994), pag. 12-15.

3. Wie weet wat dat zijn, mag het de redactie melden.

Het Blauwe Hof of Vrijburg

Buitenplaats en boerderij onder West-Souburg

Vrijburg

We kennen op Walcheren de naam Vrijburg. Er is een bedrijventerrein tussen Vlissingen en Middelburg dat zo heet, en daar ligt ook het stadsgewestelijke zwembad met dezelfde naam. In de media werd Vrijburg ook vaak genoemd in verband met de aanleg van de nieuwe sportboulevard. Een stuk westelijker van dit gebied ligt hofstede Het Blauwe Hof, met die prachtige boerenschuur, midden in het bouwland. Daar moeten we zijn voor de herkomst van de naam Vrijburg.

Nazaten van vermogende Antwerpse immigranten stichtten in de zeventiende eeuw buitenplaatsen op ons eiland. Het Blauwe Hof, later Vrijburg genoemd, is daar een voorbeeld van.

De Val van Antwerpen en de gevolgen voor Walcheren

Op 17 augustus 1585 werd de capitulatie

van Antwerpen ondertekend. De Spanjaarden veroverden niet alleen deze welvarende stad maar heroverden tevens de Zuidelijke Nederlanden. Deze gebeurtenis is de geschiedenis ingegaan als de Val van Antwerpen. De strijd tegen de Spanjaarden was voor een belangrijk deel een religieus conflict. Veel Zuidelijke Nederlanders vluchtten om die reden naar de 'vrije' Noordelijke Nederlanden. Al in 1584 had Alexander Farnese, hertog van Parma, zich met zijn troepen verschanst voor de poorten van de metropool. Die omsingeling werd het Beleg van Antwerpen genoemd. Deze Scheldestad beleefde vóór 1584 zijn Gouden Eeuw, maar een jaar daarna, na de Val, gleed de stad met een duizelingwekkende vaart naar de afgrond. De herovering betekende wat de welvaart betreft een aderlating voor de Zuidelijke Nederlanden en tegelijkertijd een injectie voor de Noordelijke Nederlanden. Dit laatste gold

met name voor Amsterdam maar ook voor Walcheren.

Naast het gewone volk waren het voornamelijk protestantse kooplieden, wetenschappers en kunstenaars die massaal Antwerpen verlieten. Rond de veertigduizend Antwerpenaren op een bevolking van tachtig- à honderdduizend zielen verlieten hun stad. Natuurlijk waren er al groepen vertrokken vanwege de godsdienstionlusten en de groeiende onrust na de beruchte Beeldenstorm van 1566, maar tussen 1585 en ongeveer 1591 was er sprake van een ware exodus. Onder de vertrekkers bevonden zich ook katholieken die om economische redenen hun thuis ontvluchtten.

De immigranten gaven Walcheren een impuls op alle niveaus. Zij namen immers kennis en grote rijkdom mee. De gevolgen werden op zowel economisch als op politiek en religieus vlak gevoeld.

Aanvankelijk leek de Val van Antwerpen ook voor Walcheren economische teruggang te betekenen. Maar de schade bleef beperkt omdat de Walcherse havensteden Vlissingen, Veere en Middelburg na het afsluiten van de Schelde – contacten met de Spaanse vijand werden verboden – voor een deel de rol van Antwerpen overnamen. Handel en scheepvaart namen toe. Bovendien kwam er noodgedwongen een samenwerking op gang tussen de genoemde Walcherse havens die in het verleden voornamelijk solistisch hadden geopereerd.

De immigranten van toen – die overigens ook van buiten Antwerpen, zoals uit Brugge, Gent en Oostende kwamen – nestelden zich stevig in de Walcherse samenleving. Velen van de tweede of derde generatie bouwden met hun familievermogen

luxe buitenplaatsen op ons eiland zoals de families Van Hoorn, Ingels, Lampsins, Ghyselin, Le Sage, en ook de familie Van Nispen met hun West-Souburgse luthof Het Blauwe Hof.

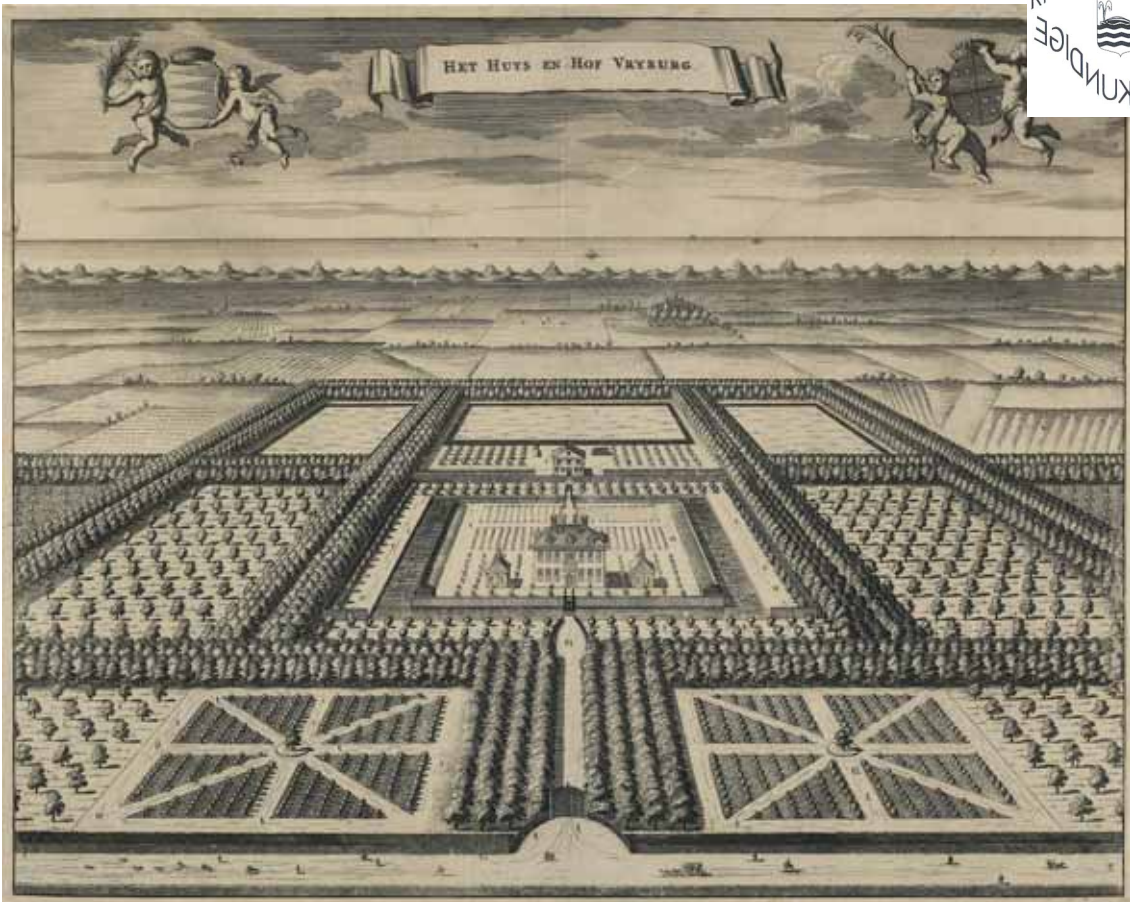
Maximiliaan van Nispen

In of vlak na 1585 verliet de Antwerpse lakenhandelaar Jaspar van Nispen zijn stad. De tak van zijn familie was oorspronkelijk van Dordrecht. Het geslacht als geheel was afkomstig van het plaatsje Nispen bij Roosendaal. Waren de meeste vluchtelingen protestanten, Van Nispen behoorde tot de kleine groep katholieken die Antwerpen de rug toekeerde. Hij woonde daarna afwisselend in Middelburg en in Amsterdam.

Jaspars vrouw Jobina was een telg uit een vooraanstaande familie. Vader Eustatius was, in de periode vlak nadat deze stad van de Spanjaarden was bevrijd, een paar jaar burgemeester van Vlissingen.

Jaspar van Nispen liet na zijn dood in 1611 zijn twee minderjarige zonen schatrijk in Middelburg achter. Cornelis was geboren in 1597 en Maximiliaan omstreeks 1599. We kunnen hun geschatte kapitaal vinden in het kohier van de duizendste penning van Middelburg. In dit register werd in 1623 de toen recent ingevoerde vermogensbelasting genoteerd. De ongeveer 25- en 27-jarige broers behoorden tot de rijken van hun stad.

De buitenplaats Het Blauwe Hof ontstond in West-Souburg op de plek waar de jonge Maximiliaan van Nispen enkele jaren vóór 1625 grote percelen grond en een boerderij kocht. Percelen waren in die tijd doorgaans klein van omvang. In dit geval echter waren sommige stukken land tussen 14 en 23 gemeten groot. Een gemet is onge-

veer 0,4 hectare. Het geheel bestreek het complete Adriaan Pieter Schotmansblock; verder waren er nog wat stukken land in andere zogeheten blokken of hoeken in West-Souburg.

Maximiliaan van Nispen trouwde in 1624 met Christina van der Burg. Ze woonden in een huis in de “Noortstraete” in Middelburg, schuin tegenover het huis De Pyramide, waar een eeuw later Jacob Roggeveen zou wonen.

Al in 1626 verliet het stel Walcheren en vertrok naar de polders even ten westen van Antwerpen. Hiervoor verleenden de Staten-Generaal hun toestemming. Het besluit, gedateerd 26 maart 1626, luidde: “Maximiliaan van Nispen, burger van Middelburg, wordt toegestaan met zijn familie te verhuizen naar het neutrale Doel.” De ambachtsheerlijkheid Doel gold tijdens

Gezicht op het huis Vrijburg te West-Souburg, met tuin en omgeving, in vogelolucht, uit de Cronyk van Smallegange, p. 672. (Zeeuws Archief, Zeeuws Genootschap, Zelandia Illustrata deel II, nr. 890)

het Twaalfjarig Bestand (1609-1621), dat in de Tachtigjarige Oorlog als rustperiode werd ingelast, als een neutrale zone. Dit gebied op de grens van protestant en katholiek was in handen van de Republiek der Verenigde Nederlanden. De neutraliteit hield in dat mensen van verschillende religies er door elkaar konden wonen.

In 1621 werd de strijd tussen de Republiek en de Spanjaarden hervat en vonden er weer veel vijandelijkheden tussen beide partijen plaats.

Waarom Maximiliaan en Christina in deze periode hier gingen wonen is onduidelijk.

In geen enkel document wordt hij in deze contreien gekoppeld aan welke functie dan ook. Verliet hij Walcheren om persoonlijke redenen en moeten we dan denken aan religie? Of ging hij weg om belastingtechnische of sociale redenen? Het blijft gissen.

De Van Nispens werden ingeschreven als

den regelmatig tegengewerkt. Dat Maximiliaan persoonlijk geen moeite had met andersdenkenden op religieus vlak, blijkt onder meer uit het feit dat hij menig protestantse vriend had.

Uit het archief van de familie Van Nispen, dat wordt bewaard in het Gelders Archief, blijkt dat Maximiliaan van Nispen zowel in

*Het woonhuis van boerderij Het Blauwe Hof.
(foto Leo Hollestelle)*

lidmaat van de parochie van Kallo en woonden bij pastoor Paulus van de Velde de mis bij. Dit feit bewijst dat Maximiliaan, net als zijn vader, het katholieke geloof trouw was gebleven. Vooral voor katholieken werd de situatie er na de hervatting van de oorlog niet makkelijker op. Ze wer-

Doel als in de Sint Anna-Ketenissepolder, die daar even ten zuiden van lag, zijn woonomgeving had gevonden. Die polder is nu volledig opgeslokt door de haven van Antwerpen. Verder bezat hij het landgoed Beyckhoven of de Amptmanshoeve in de buurt van Antwerpen, aan de Broeckstraat bij Wijnegem.

Zoals zijn vader pendelde tussen Amsterdam en Middelburg, zo deed Maximiliaan

dat tussen Middelburg, West-Souburg en Antwerpen; van en naar Antwerpen hoofdzakelijk met rivierschepen over de Honte of Westerschelde. In de zomer trokken de Van Nispens zich terug op hun eerder aangekochte West-Souburgse boerderij, die was uitgebreid tot een indrukwekkende buitenplaats.

Maximiliaan van Nispen trouwde na het overlijden van Christina op 1 april 1640 met Elisabeth Meersen. Haar familie had eveneens bezittingen in Doel en omgeving. Net als eerder met Christina bleef ook het huwelijk met Elisabeth kinderloos.

Welke functie hij bekleedde, daar ten westen van Antwerpen, wordt nergens vermeld. Wel moet Van Nispen verstand hebben gehad van justitiële zaken. In 1640 nam hij namelijk de procesvoering tegen de stad Antwerpen over van zijn broer Cornelis, die licentiaat in de rechten was. De processen waren al tijdens het Twaalfjarig Bestand begonnen en behelsden schade-loosstellingen in verband met geldleningen van burgers aan de stad. Antwerpen was de leningen in 1574 aangegaan, maar had ze nooit conform de afspraak terugbetaald, een wel erg lang slepend conflict.

We mogen aannemen dat Maximiliaan van Nispen omstreeks 1643 definitief terugkeerde naar Walcheren. In juli 1642 verkocht hij zijn buitenplaats bij Antwerpen en in juli 1644 schonk hij zijn huis en grond in de Ketenissepolder aan zijn zwager mr. Jacob Meertens. Bij de afhandeling van die zaak was Maximiliaan daar voor de laatste maal in persoon aanwezig. Bij latere verkopen nam zijn zwager als gemachtigde de honneurs waar.

Zijn laatst bekende testament liet Van Nispen op 1 oktober 1642 bij notaris Arnoudt Ryswercker in Middelburg opmaken. In ge-

val van zijn overlijden moesten zijn bezittingen naar zijn vrouw Elisabeth gaan en toucheerde elk van zijn ‘dienaren’ een legaat van 25 pond Vlaams, destijds een groot bedrag voor eenvoudige zielen. Specifiek noemt hij daarbij “mijn hovenier op Souburg”. Met hem zal Maximiliaan een speciale band hebben gehad. Op oudejaarsdag 1645 stierf Van Nispen en werden zijn eerder vastgelegde wensen ingewilligd.

“Hij sterff anno 1645 zonder oir en leyd tot Middelburg, in de Groote-Kerk begraven”, luidt het citaat over Maximiliaan dat we vinden in Matthijs Balens’ *Beschryvinge der stad Dordrecht* uit 1677. Met “oir” wordt bedoeld: nageslacht.

De twee huwelijken van Anna Meersen

Na Van Nispens dood hertrouwde Elisabeth binnen anderhalf jaar, met mr. Theodoris Boreel, heer van Westhove. Ook dit echtpaar woonde ’s zomers in Het Blauwe Hof.

Jurist Boreel was in de periode van 1642 tot 1652 baljuw van Middelburg en grafelijk hoofdofficier bij de magistraat van zijn stad. Zijn vader was de grote Johan Boreel, die onder meer raadpensionaris van Zeeland en geleerde in Oosterse talen was en die veel reizen maakte door Europa en het Midden-Oosten.

Al in 1652 werd Elisabeth Meersen voor de tweede maal weduwe daar haar man tijdens een bezoek aan Antwerpen stierf. Het Blauwe Hof bleef tot haar dood in 1670 in haar bezit.

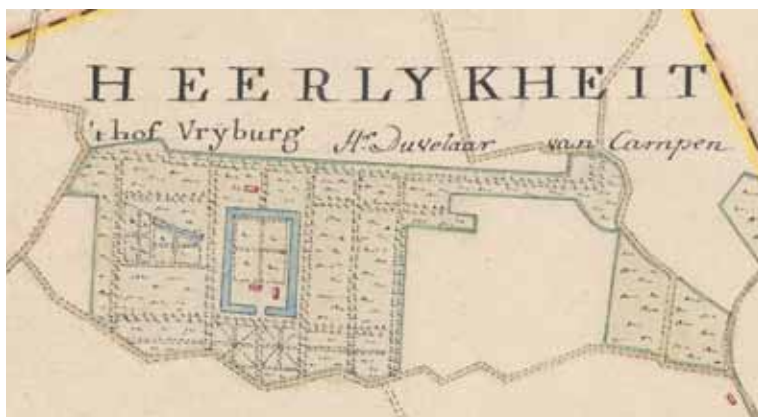
Het was Anna Meersen – hoogstwaarschijnlijk een nicht van Elisabeth – die in deze periode een centrale rol speelde in de gebeurtenissen rond Het Blauwe Hof. Zij was aanvankelijk getrouwd met Nico-

laes van Reygersberg (1642-1673), secretaris en pensionaris van Middelburg en telg uit het welbekende geslacht. Anna zorgde ervoor dat haar vermogende echtgenoot zich in 1670 financieel ging ontfermen over de buitenplaats. Slechts een drietal jaren was Nicolaes eigenaar.

Na 1673 hertrouwde Anna Meersen, met

uit zowel 1684 als 1687 bewaard gebleven. Hieraan kunnen we zien in welke grote rijkdom de zeventiende-eeuwse eigenaren van de lusthof leefden.

Na de verkoop ving de periode van de Duvelaers aan, waarin Het Blauwe Hof werd omgedoopt in Vrijburg.

Vrijburg op de kaart van Walcheren van de Hattinga's (blad 8), ca. 1750. (Zeeuws Archief, Atlas Hattinga, nr. 23)

Johan van de Perre. Deze Van de Perre was in de jaren zeventig en tachtig van de zeventiende eeuw pensionaris van de stad Tholen. Hij moet dus niet worden verward met de gelijknamige Middelburger die – honderd jaar later – het stadspaleis aan het Hofplein bezat, dat bijzondere pand waarin nu het Zeeuws Archief is gehuisvest.

In 1684 overleed Anna Meersen, waardoor haar man eigenaar werd van Het Blauwe Hof. Net als Nicolaes van Reygersberg had ook Van de Perre de buitenplaats slechts enkele jaren in handen. Vlak voor zijn dood in 1688 verkocht hij zijn bezit aan Pieter Duvelaer. In het oud-rechterlijk archief van West-Souburg zijn de boedelinventarissen

De Duvelaers

“Niet wijd van het Dorp Westersouburg, na de weg van Coudekercke, heeft men noch een voortreffelijk uitstekend schoon Heer- en Boeren-huis, beide seer regulier en net getimmert, met twee ophalende Bruggen, genaemt Vryburgh, groot in alle sijne daer aen hoorende Landeryen, 113. Geme-

ten, 194. Roen, waer van wel 50. Geme-ten, aen een liggende, seer regulier en curieus zijn beplant, met Dreven, alle van ses reken breed hoog opgaende Boomen, Bosschagien, Boomgaerden rontom, met schone doorne hagen besloten, Pleinen met ongemene heerlijke Linden en Taxes beset; nevens eenen grooten Hof, met menigvuldige rare Vruchten en Bloemen, omringt van seer breede Visch-rijkke Vyvers, gelijk wy 't selve hier afgebeeld sien; toekomstende den Ed. Heer Pieter Duvelaer, Burgemeester van Middelburg, Rentmeester Generael van de Rentieren van Zeeland, en Bewinthebber van d'Oostindische Compagnie.”

Dit is de letterlijke weergave van het schrijven van rechtsgeleerde Mattheus Smallegange over buitenplaats Vrijburg. Het citaat is te vinden in zijn lijvige werk *Nieuwe Cronyk van Zeeland*. Het boek werd in 1696 in

Middelburg uitgegeven. Smallegange was hiermee de eerste die Vrijburg omschreef én er een afbeelding van afdruckte in een publicatie.

Het was burgemeester Pieter Duvelaer die de naam van zijn nieuwverworven bezit tussen 1687 en 1695 veranderde in Vrijburg. Vond Duvelaer een wijziging gepast en Vrijburg aantrekkelijker?

De naam is tweeledig: de vrijheid van het leven op een buitenplaats, weg van de stad, naast de geborgenheid van een burg of burcht, waarin men zich veilig kon voelen. Pieter Duvelaer was tussen 1687 en 1715 eigenaar van de luthof. Dat betekent dat hij Vrijburg in de nadagen van zijn carrière als burgemeester kocht. Tot vijfmaal toe oefende Pieter dit hoogste ambt van Middelburg uit, in 1687 voor de laatste maal.

Duvelaer was getrouwd met Johanna Le Sage. Hun huwelijk bleef kinderloos. Desondanks bleef Vrijburg na zijn dood in 1715 in de familie en dat maar liefst hon-

derd jaar in totaal. Een neef, een zoon van Pieters jongste zus Sara, erfde alle bezittingen. Deze Pieter Joseph van Campen kwam oorspronkelijk uit Goes, waar zijn vader baljuw van de stad was en ook de aanzienlijke functie had van dijkgraaf van de Breede Watering. Twee jaar voor de dood van zijn oom had hij zich definitief in Middelburg gevestigd.

Pieter Joseph was schepen van Goes en lid van de vroedschap, een soort plaatselijk bestuur dat onder meer de magistraat van een stad benoemde. Hij was gehuwd met een telg uit de Goese tak van het beroemde geslacht Lampsins, Jacoba Josina. In 1738 werd hij niet in Goes, maar in de Nieuwe Kerk van Middelburg begraven. In 1741 nam alweer een Pieter het roer

De westzijde van boerderij Het Blauwe Hof wordt beschut door bomen, gezien vanaf het 'bunkerpad' (fietspad) langs het Landfront van Vlissingen. (foto Leo Hollestelle)

over. Uiteraard luisterde hij naar de achternaam van zijn vader, maar hij voegde daar de familienaam van zijn grootmoeder en zijn oudoom aan toe: Pieter Duvelaer van Campen. Op de beroemde Walcherenkaart van cartografenbroers Hattinga prijkt zijn naam en daardoor werd hij vereeuwigd. Tot tweemaal toe werd een schip van de

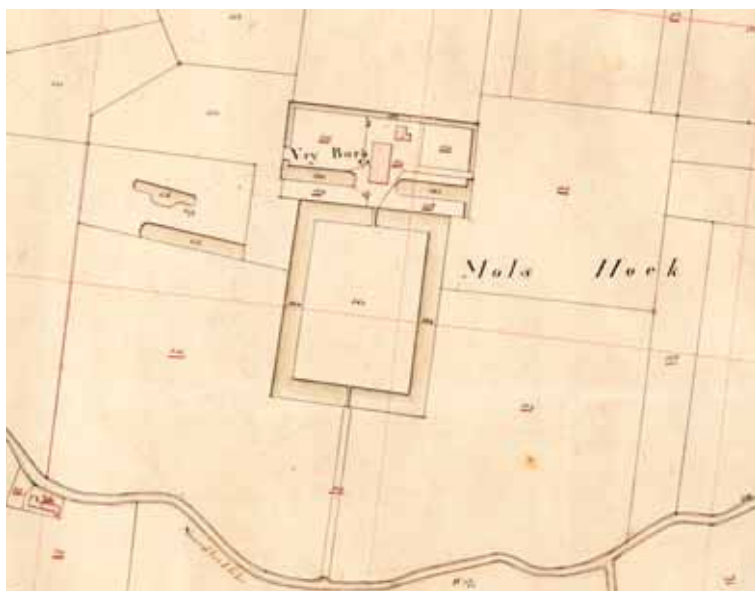
Verenigde Oostindische Compagnie naar de West-Souburgse buitenplaats van de Duvelaers vernoemd. De eerste keer was in 1695, toen er een zogeheten spiegelretourschip op de werf van Middelburg werd voltooid en de tweede keer, in 1748, gebeurde dat met een onbekend type schip. Beide schepen werden gebouwd in op-

dracht van de Kamer van Zeeland van de VOC en beide Vrijburgen hebben zo'n vijftig jaar de wereldzeeën bevaren.

Ghyselin le Sage

Precies honderd jaar na de aankoop van Duvelaer van het hof was het gedaan met de familievererving van Duvelaer van Campen. In 1787 kocht Johan David Ghyselin le Sage Vrijburg. Op dat moment had deze bewindhebber van de VOC de tegenoverliggende buiten-

plaats Papegaayenburg reeds achttien jaar op zijn naam staan. Naast zijn VOC-activiteiten was Johan David nog "leenman be-

Vrijburg op de kadastrale minuutplan van 1822 (West-Souburg, sectie A blad 2). (Zeeuws Archief, Kadastrale plans)

westen Schelde”, gezworene van de Zuidwating en burgemeester van Middelburg. Omdat Ghyselin geen kinderen had en zijn leven lang ongehuwd bleef, had hij zijn neef Evert van der Poort aangewezen als zijn erfgenaam. Toch was het niet Evert zelf maar waren het diens twee dochters Arnoldina Catharina en Johanna Petronella die profiteerden van de enorme nalatenschap van Ghyselin le Sage. Laatstgenoemde dochter mocht zich in 1794 eigenaresse noemen van Papegaayenburg, zus Arnoldina kreeg Vrijburg in de schoot geworpen.

Arnoldina Catharina van der Poort was in 1761 geboren uit het huwelijk tussen Evert van der Poort en Johanna Arnoldina Pasques de Chavonnes. Deze dame was eerder getrouwd geweest met Nicolaas Jan van Hoorn van de eveneens in de buurt liggende buitenplaats Noordbeek. Het blijkt dus – en dat was in die tijd vaak het geval – dat de verschillende eigenaren van een cluster van lusthoven, op enigerlei wijze familiebanden met elkaar hadden.

Einde buitenplaats; boerderij blijft over
Tweemaal trad Arnoldina Catharina van der Poort in het huwelijk. Eerst met Guil-

laume Frédéric Godin en na diens dood met kolonel Jean François Robert de la Maire, uit het Franse Rouen.

In 1828 liet Arnoldina een holografisch (eigenhandig geschreven) testament achter dat werd gedeponeerd bij notaris Van der Horst Serlé in Middelburg. Het testament is verloren gegaan, maar het is bekend dat Arnoldina daarin te kennen gaf dat haar enig (overgebleven) kind, Everdina Petronella Godin, haar erfgename was en zij dus recht had op Vrijburg.

Van de eens zo rijke lusthof was op dat moment overigens niet veel meer over. Op de kadastrale kaart van West-Souburg, die in 1822 is opgemeten, zien we dat Vrijburg als lusthof toen niet meer bestond. Slechts de boerenschuur, het boerenhuis en twee bijgebouwtjes stonden nog overeind.

Everdina Godin verpachtte de boerderij aan een lokale landbouwer, zelf woonde zij in Middelburg. In het Utrechts Archief, in de verzameling van de familie Coenen van 's Gravesloot, worden gedichten bewaard die Everdina schreef voor haar grootmoe-

De boerderij Vrijburg/Het Blauwe Hof links en het industrieterrein Vrijburg rechts, 25 september 2011. (foto's Leo Hollestelle)

der, de genoemde Johanna Pasques de Chavonnes. Zo krijgen we een wat persoonlijker indruk van jonkvrouw Godin. Door het overlijden van Everdina Godin in 1855 verdween de invloed van de aristocratie op Vrijburg definitief; enerzijds doordat Everdina ongehuwd bleef, anderzijds door de woelige Franse tijd. Veel eens zo statige lusthoven moesten het in die periode ontgelden. Ze waren door de economische malaise niet meer te onderhouden en werden dus afgebroken.

In het genoemde jaar ging de boerderij over op Isaac Maas, een plaatselijke landbouwer. Sinds die tijd hebben Walcherse boeren op deze grond hun bedrijf gehad. Allen hadden familienamen die veel op ons eiland voorkomen: Maas, Polderman, Brasser en Poppe.

In 1929 kocht Cornelis Janse de boerderij. Thans is het geheel nog altijd in handen van de familie Janse. Vanaf het fietspad tussen de Jacoba van Beierenweg en de Abeelseweg is de hofstede mooi te zien. De fietsroute is alom bekend als het bunkerpad. De prachtige rietgedekte boerenschuur staat haaks op de grijs gepleisterde boerenwoning. In de volksmond heet de boerderij nog steeds Het Blauwe Hof.

Bedrijventerrein

De naam Vrijburg is op Walcheren alom bekend vanwege het bedrijventerrein. De ontwikkeling van dit gebied begon aan het begin van de jaren negentig van de vorige eeuw. Vlak na de eeuwwisseling werd het bedrijventerrein sterk uitgebreid en werd het samenwerkingsverband tussen Vlissingen en Middelburg bevestigd met de bouw van het zwembad. De samenwerking gold ook voor het in september jongstleden geopende sportpark Vrijburg.

Aan de westzijde van het bedrijventerrein vinden we een luchtdoelbatterij, gebouwd door de Duitsers als verdedigingswerk tijdens de Tweede Wereldoorlog. De groep bunkers werd *Batterie Nord* gedoopt, maar heet in de volksmond Vrijburg.

Sommige Middelburgers willen de oude rivaliteit tussen de twee grootste Walcherse steden nog weleens oprakelen met de opmerking dat de stadsgewestelijke projecten jammer genoeg op Vlissingse bodem liggen. Dat klopt: Vrijburg ligt op het grondgebied van de Scheldestad. Toch hoeven de hoofdstedelingen niet ongerust te zijn. Het bedrijventerrein is vernoemd naar een buitenplaats die werd opgericht door een Middelburger en later werd bewoond door een Middelburgse burgemeester, die bovendien persoonlijk verantwoordelijk was voor de naamgeving. Met dank aan Maximiliaan van Nispen en Pieter Duvelaer.

Jaco Simons

Geraadpleegde bronnen:

- G. Asaert, '1585, de val van Antwerpen en de uittocht van Vlamingen en Brabanders', Tielt 2004.
- M. Gargon, 'Walcherse Arkadia' I en II, Leiden 1715 en 1717.
- F. Nagtglas, 'Levensberichten van Zeeuwen', Middelburg 1888-1893.
- J. van Roey, 'De val van Antwerpen', Antwerpen 1985.
- M. Smallegange, 'Nieuwe Cronyk van Zee-land', Middelburg 1696.
- N. Visscher en Z. Roman, 'Atlas van Zee-land', Amsterdam/Middelburg 1655.
- www.neha.nl/specialcollections (mr. Cornelis van Nispen).
- www.bunkerbehoud.com (Batterij Vrijburg/Batterie Nord).

- *www.vocsite.nl*.
- Gelders Archief:
  - Familie Van Nispen, inv. nr. 2402, testament Maximiliaan van Nispen (1642).
- Genealogisch Centrum Zeeland:
  - Dossier Boreel.
  - Dossier Van Nispen.
- Nederlands Economisch-Historisch Archief, Amsterdam:
  - Bijzondere collecties nr. 319, Cornelis van Nispen.
- Gemeentearchief Vlissingen:
  - 'Oud-rechterlijk archief West-Souburg', transportregisters en overlopers, inv.nrs. 1475 t/m 1487; boedelrekeningen en -inventarissen, inv.nr. 1511.
- Rijksarchief Antwerpen, België:
  - Archief van de schepenbank van Deurne-Borgerhout, inv.nrs. 116 en 120.
- Rijksarchief Beveren, België:
  - Sint Anna- en Ketenissepolder, inv.nrs. 40 en 58.
- Utrechts Archief:
  - Familie Coenen van 's Gravesloot, inv.nr.

- 387, gedichten van Everdina Petronella Godin aan haar grootmoeder Johanna Arnoldina Pasques de Chavonnes.
- Zeeuws Archief:
  - 'Atlas Hattinga', Kaarte van het eyland Walcheren de Ao. 1641 gemaakt door Christoffel Bernards, D.W.C. en/of A. Hattinga, ca. 1750, inv.nr. 7.
  - idem, Kaart van Walcheren [blad 8], ca. 1750, inv.nr. 23.
  - 'Kaarten Zeeland', Reiskaart van het eiland Walcheren (ca. 1780), inv.nr. 1920.79.
  - Eiland Walcheren (ca. 1800), inv.nr. 1956.15.
  - Chromo-topografische kaart van het Koninkrijk der Nederlanden, inv.nr. 1962.22.656.
  - Archief Polder Walcheren 1511-1870, overlopers, vergaarboeken en leggers, inv.nrs. 277 t/m 279, 912 t/m 916 en 918.
  - Rechterlijke Archieven Zeeuwse Eilanden, Weeskamer van Middelburg, inv.nr. 115a.
  - Archief Staten van Zeeland, Kohier van de duizendste penning, 1623, inv.nr. 1770.

Westkappels zeerecht

Het bijzonder aardige Dijk- en Oorlogsmuseum in Westkapelle (we slepen er al onze familie en kennissen naartoe) geeft uitleg over veel zaken die Westkapelle betreffen. Zo hebben er bijvoorbeeld de Vikingen een plaatsje en is er ook aandacht voor de visvangst. Maar nergens vind ik er iets over het Westkappelse zeerecht. Dat is jammer want dit zeerecht heeft alles te maken met de Westkappelse cultuur.

Er blijkt weinig bekend over deze middeleeuwse primeur in de Noordelijke Nederlanden: Westkapelle was daar begin veertiende eeuw de eerste met een keur die het zeerecht regelde. Omdat dit zeerecht ook het oudste sociale recht omvatte is het toch wel iets om trots op te zijn en zou het best aandacht mogen krijgen in het museum. Duitse bezoekers bijvoorbeeld zouden merken dat het Westkappelse zeerecht